

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

PhDr. Pavla Doležalová, Ph.D.

Habilitační práce

Nová Astrea. Překlad s výkladem nejen o Seladonovi a nových Arkádiích

Oponent

doc. PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.

**Pracoviště opONENTA,
institute**

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury

Předložený habilitační spis PhDr. Pavly Doležalové, Ph.D., s názvem *Nová Astrea* nese jasně charakterizující podtitul *Překlad s výkladem nejen o Seladonovi a nových Arkádiích*. V roce 2017 vydalo Novou Astreu brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury jako tištěnou publikaci o 238 stranách.

Publikace je smysluplně a promyšleně komponována. Je rozdělena do pěti částí, jež jsou pak dle potřeby členěny na kapitoly, obsahuje i věcný rejstřík translatologických pojmů a oborově uspořádané soupisy bibliografie a jiné potřebné náležitosti jako soupis zkratk, obrázků atd. Teoretické výklady jsou rozloženy v práci tak, aby ozřejmily čtenáři problematiku ze všech potřebných aspektů a umožnily mu adekvátní recepci. Specifika této habilitační práce totiž spočívají v tom, že spis předkládá překlad staršího literárního díla z francouzštiny do současné češtiny a současně translatologický výklad metodologie překládání literárního textu, respektive odborný komentář překladatelky a teoretičky v jedné osobě. Na konkrétním a dostupném translátu může čtenář bezprostředně pozorovat, jak jsou teoretické zásady překladu uvedeny do praxe, a pokud si nad něčím jako čtenář láme hlavu, může se v dostupné publikaci poučit o jednotlivých aspektech, faktorech a strategiích ideálního překladatelského procesu. Taková komunikační situace klade nesmírné nároky na odbornost, znalosti, textotvorné kompetence a kreativitu překladatele coby experta na poli umělecké literatury. Ty autorka předložené habilitační práce prokazuje v plné míře, zřetelně a úspěšně. Tím mám také na mysli skutečnost, že byť se jedná o teoretický spis, je látka podávána tak lehce a srozumitelně, že jeho četba udrží neustále naši pozornost ve všech motivických oblastech. Překladatelka a translatoložka Pavla Doležalová je ovšem rovněž zkušená ve výkladu textu, a právě hermeneutiku chápe jako klíč k úspěšnému překládání.

Pro detailnější přiblížení obsahu a hodnoty habilitační práce dr. Pavly Doležalové se lze ponořit do textu výkladových kapitol. V první části autorka představuje žánr pastýřského románu, který se na rozdíl od Francie 17. a 18. století v české literatuře příliš nerozvinul. To nejspíš souviselo s mimoliterárními cíli českých obrozenců. Při představení francouzského výchozího textu se čtenář dozvídá o bohatém kontextu bádání o Astrei a Nové Astrei, o rozmanitých literárněhistorických, literárněestetických a kulturologických přístupech a o hodnocení látky a jejího významu. Že šlo o látku žádanou a témata úspěšná ve své době, o tom svědčí jednak vznik samotné Nové Astrei, adaptované ve francouzštině, dále pak její různé francouzskojazyčné edice, ale i její překlady s nápadnými adaptačními postupy, jak je v práci bohatě doloženo v kapitole 4 a 5 třetí části publikace.

Přestože je doložena přítomnost francouzských vydání Nové Astrei nebo jejích dobových překladů do němčiny a ruštiny na našem území, nebyla Nová Astrea do češtiny dosud přeložena. Tohoto úkolu se nyní ujala Pavla Doležalová. V práci snaží přesvědčivé argumenty, proč v dnešní době takový překlad česká kultura potřebuje: jednak překlad zaplní mezeru v poznávání francouzské, resp. světové literatury, zároveň je ve své původní podobě předveden v češtině nerozvinutý žánr pastýřského románu, čímž je obohacováno české literárněteoretické prostředí o rozměr genologický; nadto je neodmyslitelným momentem textu environmentální dimenze látky – totiž zasazení idylického děje do harmonické, vlídné a obyvatelné přírody, téma dnes aktuální pro mnohé autory i čtenáře. (Tyto znalosti o pastorální literatuře a umění budou přijímající kultuře jen ku prospěchu, jak ukazuje celá čtvrtá část habilitační práce, rozebírající modernizaci pastýřské idyly v současné literatuře a umění ve světě.) Před samotným přikročením k překladu Nové Astrei do češtiny Pavla Doležalová také poukazuje na potenciální překladatelské problémy: žánrové příznaky pastorálního románu, jeho výstavbová pravidla (četné digrese v rámcovém příběhu o zkoušené duchovní i erotické lásce s dobrým koncem, hra s maskováním a demaskováním vztahů), motivické konvence žánru (antické prvky, nadpřirozené síly, aristokratický kód, převleky, motiv tělesné krásy, senzitivní postavy bez vnitřního vývoje), na problematiku překladu starších textů.

Překladatelská metoda dr. Pavly Doležalové vychází z koncepce **překladu jako výkladu**. Oporou je jí přístup lingvisticky orientovaného translatoologa Françoise Rastiera, který překladatelský proces pojímá jako cestu „od retrospektivní hermeneutiky originálu k prospektivní hermeneutice překladu“ (F. Rastier in Doležalová: 123). V souvislosti s tím poukazuje Pavla Doležalová na vícevrstevnatost umělecké informace v literárním textu, kdy sdělovaná informace může být nositelkou i více, vzájemně se doplňujících smyslů; kvalitní interpretací se tedy zpravidla dobereme poznání, že autor sděluje v textu víc, než napsal, neboli že „překladateli jako interpretovi díla přísluší sestavit nový text tak, aby obsahoval pokud možno *všechny zjištěné významy*“ (Doležalová: 125). Správně Doležalová dodává, že pro literární překlady je důležité „zachovat z originálního textu co nejvíc záměrných mnohoznačností“ (Doležalová: 126). Pro tuto množinu užívá termín *vouloir dire* – *výpovědní záměr* autorův. Při zohlednění všech významotvorných prvků (od kognitivněsémantických na rovině lexikální po syntaktické a stylové) dospívá i překladatel ke zjištění aktuálně platného smyslu textu, respektive vícenásobného poselství. Slovy Pavly Doležalové, překladatel se musí rozhodnout pro tzv. *smysl aktualizovaný*, tj. „ten, který se v největší míře překrývá s autorovým *vouloir dire*“ – *výpovědním záměrem* (Doležalová: 126-127). K naplnění této strategie doporučuje využít minuciózní práci s „dešifrovacími mřížkami“, což vede k určení všech významů na všech rovinách textu vedoucích k výkladu smyslu textu jako celku. Přestože literární texty nabízejí zhusta víceznačné čtení, musí překladatel nakonec zvolit onen konkrétní výraz, který je správný v cílovém jazyce, třebaže je i víceznačný. Pavla Doležalová tedy zpřesňuje další kroky vedoucí k ustálení co možná nejjednoznačnější identifikace významu autorského záměru a hovoří o izotopickém čtení, které „odstraní nejjednoznačnosti a umožní >>jednotné či jediné čtení<< cestou >>dílčích čtení výroků<<“ (Doležalová: 140). Zde je metoda izotopického čtení pracující se sumou charakteristických příznaků blízka koncepci Ivany Procházkové nazvané *generické narativní struktury*, kdy Procházková hovoří o slovesných nebo jmenných nosičích metaforických označení Hospodina v textech Starého zákona (srov. Procházková, Ivana. *Hospodin je král*. Praha: 2011), čímž Doležalová rozšiřuje repertoár moderních překladatelských strategií, použitelných pro překlady takto exkluzivních textů. Izotopii *rytířskosti* v Astrei naplňuje množina lexikálních či narativních prvků (např. oddanost, poslušnost, statečnost, služba), které pomohou čtenáři (a překladateli) identifikovat smysl informace, smysl sdělení v textu (podobně jako například slova *meč*, *kůň*, *pobít*

nepřátele odkazují k biblické metafoře Hospodina-válečníka, aniž by byl Hospodin jmenován). Ke své metodě Pavla Doležalová dodává, že jednoznačné identifikaci napomůže vizuální představivost čtenáře, resp. překladatele, fungující také jako korektiv zvláště v případě mnohovýznamových slov (srov. Doležalová: 141). **Souhrnně píše o metodě Pavla Doležalová, že tzv. retrospektivní hermeneutika požaduje po překladateli hloubkové, nelineární čtení, aby se vyvaroval anachronického čtení, kdy by mohl chybně hodnotit zvláště starší texty prizmatem dnešního chápání jevů; následná hermeneutika prospektivní zaručí „převod do kódu srozumitelného dnešnímu čtenáři“ (Doležalová: 146).**

Na koncepci Pavly Doležalové je sympatické i to, že v předložené práci ukazuje, že literární charakteristiky, jako je např. víceznačnost, lze identifikovat i v neliterárních komunikátech, a tudíž lze překladatelské postupy pro interpretaci originálu a tvorbu cílového textu užívat i při translaci reklam, esejistických či publicistických textů, proslovů apod. Práce Pavly Doležalové může být užitečná pro didaktiky překladu i řadou ukázek z oblasti překladové kritiky (např. Doležalová na s. 132-133, 136, 137).

Práce splňuje svým obsahem, stylem i rozsahem požadavky kladené na habilitační práce v daném oboru, je původní a objevná, inspirativní v teorii překladu, metodách překladové kritiky i v oblasti didaktické aplikace. Práci vřele a rád doporučuji k přijetí v rámci habilitačního řízení k získání akademické hodnosti docentka v příslušném oboru.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

...

Závěr

Habilitační práce PhDr. Pavly Doležalové, Ph.D., *Nová Astrea. Překlad s výkladem nejen o Seladonovi a nových Arkádiích* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru dějiny konkrétních literatur (románské literatury).

V Brně dne 10. 12. 2022

.....
podpis

